

DOKUMENTACE ZÁVĚREČNÉ PRÁCE

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR PERFORMANCE

PERFORMANCE STUDIO

39 DNÍ NA PLANINĚ

39 DAYS ON THE PLAIN

DIPLOMOVÁ PRÁCE

DIPLOMA THESIS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

VEDOUCÍ PRÁCE

SUPERVISOR

BcA. HANA MAGDOŇOVÁ

MgA. DARINA ALSTER

BRNO 2022

OBSAH:

TEXTOVÁ ČÁST	s. 5 – 15
OBRAZOVÁ ČÁST	s. 16 – 18

TEXTOVÁ ČÁST

PROLOG

Když jsem se před necelými čtyřmi lety objevila v Brně, dominanta kamenné nehostinné stěny Hádeckého kopce okamžitě upoutala mou pozornost. Ještě větším překvapením však pro mě byla návštěva kotliny na nejnižší etáži bývalého lomu, která tak silně kontrastovala se stepovitou zelení krajiny jen o pár metrů metrů níže. Imerzivní kamenná a syrová prázdnota měsíční krajiny mě zcela pohltila. Pouhé *bytí* zde pro mě znamenalo prožít si zkušenost něčeho *jiného*, tak vzdáleného běžnému chodu světa a každodenní reality. Ocitla jsem se v neznámém prostředí, ke kterému jsem si nemohla vytvořit osobní vztah založený na mých dosavadních zkušenostech či emocích. Krajina zde neodpovídala prostředí, které by mi připomínalo mé místo v lidské společnosti, zároveň však ani nesplňovala mou romantickou představu o divočině, která by ve mně vyvolávala sentimentalitu sounáležitosti s panenskou přírodou. Byla prázdná a svobodná být přesně tím, čím je, a tak umožnila, abych se tím stala i já. Opět neobjevená, nezkušená, nepopsaná...

Snad právě proto mě téměř okamžitě napadla asociace s Ježíšovým odchodem do pouště, kde se po 40 dní postil bez svých lidských druhů. Napadlo mě, jak silná by mohla být transformace mé osoby, kdyby byla působení této krajiny vystavena po delší dobu. Jak moc by se změnilo to, co považuji za *já*, *vědomí*, které přijímám za vlastní? Jakou podobu by mohly mít konkrétní změny v rámci mého tělesného i myšlenkového vnímání? Proto jsem se pro svůj pobyt na hádecké planině rozhodla využít principů přechodových rituálů, které lidem umožňují hlubokou proměnu napříč časoprostorem, civilizacemi i tisíciletími.

Zároveň zde vnímám potřebu určitého kritického odstupu k pozorování toho, co z principů přechodového rituálu může být aktuální k časoprostorové problematice, a co je vnímáno jako pouhý formální přežitek. Vzhledem k tomu, že zde jde především o akt transformace samotné lidské bytosti, vnímám jako důležité rozlišit to, co zůstává esenciální touhou *civilizovaného* člověka po vlastní *divokosti* a co již překračuje dichotomii civilizace a přírody, prozkoumává jejich vzájemné zpětnovazebné proplétání. Liminální prostory bývalého vápencového lomu, které tak těsně propojují vzájemné působení přírody a člověka a které tak dokonale ztělesňují pojem *Natureculture*¹ se staly ideálním prostředím pro mou posthumanistickou kontemplaci. Právě možnost odklonu od antropocentrismu a přiblížení se posthumanistickým hodnotám, se mi jevilo jako vhodný typ transformace pro přechodový rituál ve 21. století.

Koncept přechodového rituálu na Hádech na sebe vzal finální podobu v rámci mé diplomové práce na ateliéru Performance, FaVU, VUT, pod názvem *39 dní na planině*, který probíhal od 17. 5. do 24. 6. 2021. Kromě stanu, spacáku, zásob jídla, vody a oblečení, poznámkového bloku, psacích potřeb a pár praktických drobností, nebylo pro můj pobyt více připraveno. Pracovala jsem především z pozice Performance art a její estetiky, která díky svým specifickým kvalitám nemusí podléhat vizuální estetice výtvarného umění. Na místo kvality vnímaných materiálů, obrací svou pozornost na vnímání samotné. Zkoumaným materiálem se zde stává především sám vnímající (lidský) subjekt, jeho vlastní tělesná zkušenost. Proto jsem nepovažovala za důležité přichystat se před svým příchodem na planinu více, než bylo nutné. Teprve zde vznikala umělecký akt, postupně tesaný samotným prostředím.

Na tomto místě bych ráda poděkovala Tomáši Rullerovi, Darině Alster a Petrovi Vášovi za jejich neutuchající podporu a trpělivou konzultaci. Nesmírně vděčná jsem rovněž za možnost být součástí platformy Agronauts* Collective, poskytující neskutečně efektivní dynamiku mezi konceptem, performativní realizací a zpětnou vazbou. Inspirace a aplikace v prostředí vzájemné podpory, péče a společného záměru environmentálního artivismu, prorůstá mým srdcem i mou tvorbou. Zvláštní poděkování bych ráda věnovala Lei Spahn za její bezedné hlubiny zdrojů inspirace a nekonečné horizonty možností a představ.

¹HARAWAY, Donna, *When Species Meet*, Minneapolis, University of Minnesota Press 2007, str. 12.

1. KAPITOLA: TEORETICKÉ RÁMCOVÁNÍ

1.1. Posthumanistický obrat v Antropocénu

Pro nás, lidi, je oběh a tok vody nezbytný pro udržení našeho těla, ale zároveň je i propojuje s těly jiných, a to i jiných než lidských. Vodní těla tak vskutku narušují představu o tom, že těla musí být nutně pouze lidská. Těla, ze kterých vytékáme a do kterých se naléváme, mohou být jistě i další lidská těla (líbatelný milenec, cizinec s transfuzí krve, kojené dítě), ale stejně tak dobře mohou být i mořem, cisternou, podzemní zásobárnou, která byla dříve deštěm. Naše vodní vztahy fungují v rámci ne(jen)lidského hydrokosmu, tak představují výzvu antropocentrismu a privilegii člověka jako jediného nebo primárního pro ztělesnění. S odkazem na tuto odvěkou hybridní asambláž látek, jež představují vodní vtělení můžeme říci, že jsme nikdy nebyli (pouze) člověkem. Nejde o to, abychom se vzdali svého nevyhnutelného lidství, ale abychom naznačili, že člověk je vždy ještě něco jiného než jen člověk. Naše vodnatost to ověřuje, materiálně i koncepčně.²

Astrida Neimanis, *Bodies of Water*

Přední feministická teoretička Rosi Braidotti vnímá ve věku antropocénu "posthumanismus jako určitý historický okamžik, mezník, který označuje konec opozice mezi lidským a nelidským a spočívá na předpokladu historického úpadku humanismu a hledání nových příznivějších alternativ."³ Dosavadní období antropocénu tak dostává rozměr doby zaměřené, centrované na člověka jako druh nadřazený jiným planetárním druhům. Braidotti to označuje termínem antropo-céntrismus. Je tedy možné uvažovat o posthumanistickém uvědomění v rámci antropocénu jako o bodu obratu, "rozšíření pojmu život směrem k nelidskému [...] ke spojení a utváření komunity mezi subjekty lidského a nelidského druhu."⁴ Donna Haraway je v popisu této nastávající skeptické prognózy lidské existence ještě expresivnější: "Možná, ale opravdu jen možná, a to pouze s intenzivním nasazením, kolaborativní spolupráce a hraním si s jinými druhy, bude zahrnutí lidí do vzkvétající mezidruhové asambláže možné."⁵ Haraway tak upozorňuje na alarmující situaci ohrožení lidského druhu, pakliže se jeho současné ekologické a sociologické jednání nezmění. Svou apelaci ještě prohlubuje, když navrhuje: "Make Kin Not Babies!"⁶ To je zvolání, jež se přirozeně střetává se staletí dlouhou humanistickou tradicí a ohrožuje ego prvenství a nadřazenosti člověka nad ostatními planetárními druhy. Dovolávání se změně, v nichž má jít o to naučit lidské subjekty o sobě jinak smýšlet, a tak se nově eticky a sociálně formulovat, aby naše jednání odpovídalo hlubokým transformacím, kterými jako celek – jako planeta Země – procházíme. "[O]dmítnutím individualismu zaměřeného na sebe produkujeme nový způsob kombinování vlastních zájmů s blahobytem rozšířené komunity na základě vzájemných vazeb na životní prostředí"⁷, a tak zcela zásadním způsobem rekonfigurujeme ekologii a enviromentalismus. "Pokud se máme naučit přizpůsobovat se v tomto světě, budeme to muset dělat se všemi ostatními tvory; vidění z jejich perspektivy je zásadní pro reorganizaci našich znalostí a vnímání."⁸

Základní představou takového nového vztahu mezi člověkem a jinými planetárními druhy je změnit svůj úhel pohledu a "představit si sebe jako biologický organismus, jako jeden typ mezi spoustou jiných. Tato představa pak umožňuje otevřenější a zvědavější vztahy k ostatním bytostem, s nimiž společně vytváříme svět."⁹ Tuto mezidruhovou příbuznost nazývá Haraway *oddkin* – jde o určité rovnostářské spojení, jako např. zasnoubení, které je založené především na genealogické a biogenetické spřízněnosti mezi druhy (*kins*). Oproti tomu *godkin* značí vztah kmotrovský a staví člověka do jakési nadřazené, božské, opatrovnické pozice. Tímto srovnáním planetárních druhů se

²NEIMANIS, Astrida, *Bodies of Water*, London, Bloomsbury Academic 2017, str. 2, překlad: MAGDOŇOVÁ, Hana.

³BRAIDOTTI, Rosi, *The Posthuman*, Cambridge, Polity Press 2013, str. 37.

⁴ibid, str. 50.

⁵HARAWAY, Donna, *Staying with the Trouble*, London, Duke University Press 2017, str. 101.

⁶Dělejme příbuznost, ne děti!", překlad: MAGDOŇOVÁ, Hana.

⁷BRAIDOTTI, Rosi, *The Posthuman*, str. 47-48.

⁸DAVIS, Heather - TURPIN, Etienne, *Art in Anthropocene*, London, Open Humanities Press 2015, str. 13.

⁹ibid, str. 13.

nám radikálně mění referenční rámec náhledu na člověka. Již v *Manifestu kyborgů*¹⁰ Haraway shazuje lidskou tělesnost z onoho piedestalu esenciální posvátné nedotknutelnosti a namísto toho jej vykresluje jako bio-technologický organismus, jenž je závislý na neustálém synoptickém pronikání a vzájemném působení s těmi ostatními. Skvělým příkladem takového uvažování je kniha *Bodies of Water* Astridy Neimanis, která tuto tělesnou fluiditu a mezidruhovou transmisi vykládá prostřednictvím tekutin, vodních toků a ploch, neustále procházejících a interagujících v celcích přírody, civilizace i lidského těla.

1.2. Performativní estetika jako aplikace posthumanistické teorie

Člověk vždy zůstává "tělesnou hmotou" a živým organismem. Měl by své tělo, které je podstatou existence živého organismu obdařeného vědomím bez ustání utvářet na základě dialektiky "bytí tělem" a "mít tělo". Když divadlo a performační umění poutají pozornost publika ke konkrétnímu tělesnému bytí-ve-světě představitelů a k jejich specifickým performativním aktům, kterými zjevuje svou tělesnost, jako by tím říkaly: "Pohleďte na tato těla, která jste chtěli nechat zmizet ve jménu jiných, spatříte jejich utrpení i záři a pochopíte, že jsou již tím, čím vy se chcete stát: transfigurovanými těly." Příklad štěstí (*promesse de bonheur*) civilizačního procesu v těchto tělech již dávno došel svého naplnění.¹¹

Erika Fischer-Lichte, *Estetika performativity*

V této kapitole bych ráda porovnávala některé pojmy, jež se objevují jak v rámci posthumanistických teorií, tak v *Performativní estetice* Eriky Fischer-Lichte¹². Při bližším prostudování jsem objevila, že se obě teorie v určitých bodech protínají a řeší podobnou problematiku. Proto vnímám možnost performativní estetiky jako aplikované praxe posthumanistické apelace na změnu řádu.

1.2.1. Stávání se

Proměnu na úrovni lidského jedince, resp. překonání náhledu na jeho tělesnost se zabývají termíny *stávání se* (*Becoming*) či *stávání se s* (*Becoming with*)¹³, s nimiž se setkáváme nejen v textech Braidotti či Haraway, ale rovněž i u Fischer-Lichte. V rámci obou teorií se pohlíží na lidské tělo jako specifický materiál, "živý organismus, který podléhá procesu stávání se a procesu neustálé transformace. Tělo nezná stav bytí, zná bytí toliko jako stávání se, jako proces, proměnu. Každým mrknutím, výdechem a pohybem se znovu utváří, stává se jiným, nově se ztělesňuje".¹⁴

1.2.2. Ztělesnění

A právě *ztělesnění* (*Embodiment*)¹⁵ vytváří další společnou tečnu posthumanistické teorie a estetiky performativity a zároveň je jejich výchozím bodem k termínu *stávání se*, jeho přímou praktickou aplikací – *jak*. Obě teorie se v tomto bodě odkazují k fenomenologické filosofii Maurice Merleau-Pontyho, jenž tvrdí, že tělesná existence je návrat zpět k *věcem samotným*, "že tělo není něco, co *máme* (tělo není předmětem), ale je to něco, čím nevyhnutelně *jsme*. Máme jen svět, protože žijeme jako těla, která svět znají jako rozšíření způsobů bytí těla (jsme ve světě prostřednictvím našeho těla).¹⁶ Proto při bližším pohledu zjišťujeme, že obě teorie usilují o uvědomění si biologické podstaty naší tělesnosti právě skrze ztělesnění. Tím se rozšiřuje i naše zkušenost se světem i náš potenciál transformace k podobě, jaká je pro lidskou udržitelnost na planetě nezbytná.

¹⁰HARAWAY, Donna, *A Cyborg Manifesto*, New York, Routledge 1985.

¹¹FISCHER-LICHTE, Erika, *Estetika Performativity*, Mníšek pod Brdy, Na konáři 2011, str. 133-134.

¹²ibid.

¹³HARAWAY, Donna, *Staying with the Trouble*, str. 11.

¹⁴FISCHER-LICHTE, Erika, *Estetika Performativity*, str. 132.

¹⁵ibid.

¹⁶MERLEAU-PONTY, Maurice, *Phenomenology of Perception*, New York, Routledge 1962, str. 203.

1.2.3. Autopoetická zpětnovazební smyčka

Dalším pojmem, který protíná terminologii posthumanistické teorie i performativní estetiky je *autopoetická zpětnovazební smyčka (Autopoietic Feedback Loop)*¹⁷. Tento pojem v termínech estetiky performativity Fischer-Lichte vychází z premisy performativního obratu díla jako společenské události. Tato událost funguje “[j]ako samoorganizující se systém, na rozdíl od samostatně vytvořeného uměleckého díla, neustále přijímá a integruje nově vznikající, neplánované a nepředvídatelné prvky z obou stran smyčky”¹⁸, tedy podněty jak ze strany diváků, tak herců. Smyčka tak prostřednictvím vzájemných interakcí umělců a publika poskytuje dynamiku, která “[s]vazuje živoucí proces s divadelní událostí zpět do fundamentálního procesu života samotného.”¹⁹ Tento pojem autopoetické smyčky se objevuje i v knize *Staying with the Trouble*, kde Haraway vnímá tuto zpětnovazebnost nejen v lidské společnosti, ale i v té mezidruhové, dokonce i u samotných procesů²⁰. Navrhuje proto rozšířit pojem *autopoiesis* na *sympoiesis*. V kontextu přírodních systémů jí termín autopoetický připadá příliš jako samoprodukující autonomní jednotka.

1.3. Ekologické působení rituálů

V této kapitole bych se ráda zamyslela nad samotnou formou rituálu jako přístupem k udržitelnosti. Jako by v současné západní společnosti globální znamenalo abstraktní a panoval zde určitý rozpor mezi zprostředkovanými informacemi o ekologické krizi zakoušenou skrze děsivá čísla, fotografie, videa a grafy, zobrazované na obrazovkách našich telefonů a konzumním přebytkem jako naši tělesné zkušenosti. Rituál jako společenská událost přímo propojuje lidskou komunitu s jejím přirozeným prostředím a apeluje na její odpovědnost a environmentální plánování. Nejde zde ani tak o ekologické smýšlení, jako spíše o život samotný. Podle Roye Rappaporta jde během rituálů o to, že jsou sice kulturou zkonstruované, ale zároveň kulturou vnímané jako nezpochybnitelná podstata hodnoty, takže nemohou být logicky ani empiricky zfalšované a narozdíl od technologie s nimi nejde obchodovat.

Rituály neovlivňují jen společnost a její stabilitu, ale z dlouhodobého hlediska i ekologii celkově. Protože rituály dávají příklady o společnosti i pro společnost, poskytují nejen vysvětlení světa, ale světa plného významů. Smysl, kterým je účastník během rituální aktivity zmocněn, je být, performovat s ostatními lidmi na speciálním místě. V technologii je místo transformováno v objekt a podle těchto parametrů se k němu lidé chovají. Předtím mělo toto místo emocionální nebo náboženský aspekt, ale teď jsou jen přeměřeny technologickým metrem kapitálu a nebo ekologie.²¹

Anne-Christine Hornborg,

Protecting Earth? Rappaport's Vision of Rituals as Environmental Practices

Ekologické myšlení zde není míněno v technologických termínech moderní ekologie, ale spíše jako předmoderní myšlení, jehož hodnotový žebříček staví ochranu životního prostředí nutně na první místo.

1.4. Autoetnografie

V rámci svého 39 denního pobytu jsem často využívala deníkové záznamy jako formu zachycování konkrétních situací a nálad. Využila jsem proto možnosti, které nabízí autoetnografie.

¹⁷FISCHER-LICHTE, Erika, *Transformative Power of Performance*, Oxon, Routledge 2008, str. 8.

¹⁸ibid.

¹⁹ibid, str. 7-8.

²⁰LOVELOCK, James Ephraim - MARGULIS, Lynn, *Atmospheric homeostasis by and for the biosphere: the Gaia hypothesis*, Stockholm, International Meteorological Institute 1974.

²¹HORNBERG, Anne-Christine, *Protecting Earth? Rappaport's Vision of Rituals as Environmental Practices*, Linköping University 2008, str. 278, překlad: MAGDOŇOVÁ, Hana.

Jde o antropologickou a současně autobiografickou metodu, která se zabývá vztahem mezi antropologickým výzkumníkem a zkoumaným kulturně sociologickým prostředím. Přesto, že jde v rámci antropologického výzkumu o sběr a analýzu dat, vždy probíhá na úrovni kulturního setkání založeného na účastném pozorování a autobiografických zážitcích. Jde tedy principiálně o narativní kvalitativní bádání. Kvantitativně nasbíraná fakta jsou doplněna o jedinečné zkušenosti a prožitky výzkumníka. Tyto deníkové zápisy a terénní poznámky mu napomáhají rozvíjet paměť, která subjektivně selektivně přebírá zážitky, omezuje je a deformuje detaily. Slouží k introspektivnímu trénování vlastní pozornosti, "umožňuje přístup ke skrytým, neuchopitelným a/nebo osobním zkušenostem, jako jsou kognitivní procesy, emoce, motivy, skryté činy, vynechané činy a sociálně omezené činnosti a vynáší na povrch to, co je samozřejmým, navyklym a/nebo nevědomým způsobem."²²

V rámci svého svého pobytu trvajícího 39 dní na Hádech jsem využívala principy autoetnografie v jejích typických nástrojích jako jsou deníkové zápisy či terénní poznámky. Zároveň jsem se ale snažila experimentovat s tímto antropologickým nástrojem a přenést jej z mezikulturního dialogu do dialogu mezidruhového. Pokud je jedním z hlavních antropologických záměrů "získání kulturního porozumění sebe samého v úzkém propojení s ostatními a objevování kulturního významu vlastních myšlenek a verbálního a neverbálního chování, které je třeba interpretovat v jejich kulturním kontextu,"²³ proč by tyto otázky nebylo možné aplikovat i na úroveň kulturně-biologickou? Rovněž je možné v rámci antropologického výzkumu využít tuto metodu i na výzkumníka samotného. Zároveň mi aplikace autoetnografie jako způsob sebezpozornání pomohl detailně reflektovat působení prostředí na mou tělesnost, postupnou proměnu, ale i přítomně probíhající emoce, pocity, myšlenky a zkušenosti. Tuto metodu oceňuji především proto, že se mi díky jejímu využití podařilo zdokumentovat značnou část procesů mé proměny na Hádech, která by byla jinak byla téměř nepřenosná.

2. KAPITOLA: PRAKTICKÁ APLIKACE

2.1. Cvičení

Pro konkrétní představu využití performativní praxe jako aplikované posthumanistické teorie bych zde ráda uvedla několik cvičení, které během 39 dní na planině vznikly. Jejich hlavním cílem bylo rozcitlivět mé smyslové reakce na prostředí, vytvořit impulsy pro změnu zažitého vnímání skutečnosti, možnost zakoušet tělesnost i za hranicemi mého těla. Bylo pro mě důležité experimentovat s co nejprostupnějším vnímáním, rozšiřovat vzájemné pronikání člověka a ne-lidského prostředí, ve kterém se vyskytuje. Hodnota této praxe náleží do pole fenomenologické zkušenosti, přesto však mým vedlejším záměrem bylo vytvořit sérii cvičení (či instrukcí), jež by byly přenosné i v rámci jiného environmentu či situace.

2.1.1. Meziprostory

Potom, co náš zrak padne na blízký či vzdálený objekt, můžeme experimentovat s pouhou změnou zaostření, můžeme ovlivňovat to, na co se vlastně chceme dívat. Přesměrováním pohledu z objektu na prostor, jež ho bezprostředně obklopuje necháváme v našem mozku vzniknout ne-objekty, meziprostory, které byly našemu zraku dosud neviditelné. Tímto způsobem můžeme náš zrak trénovat téměř při jakékoliv příležitosti: můžeme např. sledovat prostory mezi listy stromu, či prostory půdy prosakující mezi stonky rostlin. Lehce náročnější je tento typ vidění trénovat v prostoru vyplněném jen vzduchem u větších objektů - např. okraj lomové stěny. Jak moc jsem schopná nedávat pozornost stěně, ale prostoru půl metru před ní, nad ní?

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

²²CHANG, Heewon, *Autoethnography as method*, Eastern University 2008, str 7.

²³ibid, str. 9.

Toto zrakové cvičení, nám pomáhá otevírat úplně jiný druh vidění. Náš zrak je zcela přirozeně vytrénovaný jako první zpozorovat objekt, který dominuje a určuje prostředí, vytváří situaci. V rámci tohoto experimentu se snažím dekolonizovat zažité vidění, abych mohla být schopná pozorovat věci jinak, a tak proměnit své myšlení. Co mě na pozorování těchto meziprostorů fascinuje, je jejich neustálá proměnlivost, fluidita. Jsou neustále a znovu re-definovány pohybem objektů či jejich stínů. Jako bychom byli najednou schopni sledovat organický proces, který stojí za iluzí stabilních objektů. (Napadlo mě, jestli se právě takové vidění neotevírá během psychadelické zkušenosti).

2.1.2. Dýchaná těla

Ležíme na zádech nebo sedíme zády opření a s pravidelným dechem se uvolňujeme a dostáváme se do relaxovaného stavu. Soustředíme se na svůj dech a s každým výdechem se noříme hlouběji do míst, kde se tělo dotýká země. Dechem skenujeme celé tělo, snažíme se svůj dech dostat až do špiček prstů. Dýcháme do celého těla a cítíme, jak se tělo zaplňuje vzduchem zevnitř až ke kůži. Poté s výdechem překračujeme hranici kůže a dýcháme až do konečků chloupků. Po chvíli proměňujeme směr techniky a dech nevysíláme z těla ven, ale přijímáme jej zvenčí - skrze konečky chloupků, přes kůži dovnitř do těla. Naše těla jsou dýchána. Stávají se nástrojem, jsou ožívována skrze látkovou výměnu se svým ne-lidským prostředím. Sama o sobě by byla neživá. Jsou průchozí a sama pronikají. Po chvíli takového změněného vnímání se přes konečky chloupků vracíme zpět do hranic svého dýchajícího těla.

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

Toto cvičení vznikalo ve spolupráci s mou dobrou přítelkyní a uměleckou partnerkou Leou Spahn. Ve svém originálním názvu *Bodies of Air* naráží na titul knihy *Bodies of Water*²⁴ posthumanistické teoretičky A. Neimanis a snaží se performativně aplikovat tyto principy látkové výměny. Osoba během tohoto cvičení získává zkušenost vnímat své tělo jako jakýkoliv jiný biologický mechanismus, který je ožívován jen díky spolupráci s nelidskými (v tomto případě anorganickými) druhy.

2.1.3. Slyším, tedy jsem

Ležíme na zádech nebo sedíme zády opření a s pravidelným dechem se uvolňujeme a dostáváme se do relaxovaného stavu. Uvědomujeme si, jak se nám během nádechu dostává do těla nový kyslík. Spolu s ním se do našeho těla snažíme přijmout i veškeré zvuky z našeho okolí. Postupně se můžeme soustředit na to, co všechno jsme schopni slyšet, na celkovou symfonii a dynamiku, na zdroje jednotlivých zvuků, na každý zvlášť nebo je různě kombinovat. Postupně se snažím vizualizovat si spojenci ze svého těla přes zvuk až k jeho slyšitelnému zdroji. Vystupuji ze své tělesné schránky a rozprostírám se tak daleko, kam až dosáhne můj sluch. Stávám se součástí veškerého tohoto obsáhlého prostoru, jelikož jsem schopná jej smyslově pojmout.

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

Toto cvičení se stejně jako cvičení předchozí snaží o navázání vztahu se svým okolím, tentokrát ovšem skrze rozcitlivování sluchového smyslu. Pozorným nasloucháním jsme schopni svou tělesností dalece překročit hranice samotného fyzického těla.

2.2. Proces transformace

V této kapitole uvádím několik příkladů ze svých deníkových zápisů, které vznikaly během mého pobytu na Hádech a jež byly později zpracovány v dokumentační brožuře: *39 dní na planině*. Hlavním cílem je zde zachytit podstatné momenty mého pobytu, jež se snaží přiblížit mé postupné stávání se a splývání s environmentem, překonávání lidské rezistence a naučeného dichotomického myšlení člověk - příroda, sensorického rozcitlivování se a proces postupné proměny nejen mého vnímání, ale i způsob myšlení.

²⁴NEIMANIS, Astrida, *Bodies of Water*.

2.2.1. Podobenství o totemu

Přicházím z města, ve kterém se na denní bázi setkávám se svými lidskými druhy, a proto si v prostředí bez jejich přítomnosti připadám příliš křiklavá, umělejší, vymykající se zdejší časové dynamice a rytmu. Cokoliv dělám, zdá se mi poněkud přehnané, teatrální a zbytečné. Možná, že právě z toho vyplývá můj první velký úkol pro tento pobyt: Naučit se *neděláním*²⁵. Resp. děláni vzhledem k prostředí je potřeba tak radikálně přehodnotit, až do té míry, kde se parabolicky přibližuje neděláním (alespoň z antropocentrického úhlu pohledu). Na druhé straně však tímto zpasivňováním nabývám jiných kvalit; rozcitlivuji své smysly ve frekvencích, jež dříve nebyly vnímatelné. Přesto však nadále mohu využít potenciál lidských vlastností a uvědomovat si tuto vlastní transcendenci. Reflektovat a zaznamenávat své postupné odcizování se jedné realitě o objevování se v realitě jiné.

Je sobota a vyšší poschodí Hádů jsou zasypaná turisty. Lidé s kočárky a drony... A já tady úplně na dně oddělená ode všech, natruc svému neděláním si stavím totem a cítím jakési zvrácené zadostiučinění. Je to teda spíše jen takový klacek u země podepřený kameny, ale přesto je na něm cosi fascinujícího. Samotný akt, že tady stojím. Cosi triviálního a přesto troufalého. Něco hodného člověka v jeho primitivu ad falus in memoriam. Něco poměřitelného. Ve svém středověkém způsobu, tak krátkozrakého... Vertikál vzpínající se horizontu přírodního panoramatu. Příroda jako celek, organismus komplexně propojený podobně jako síť podhoubí či neuronové spojení v mozku. Natolik důmyslná a složitá, až působí dojmem magického chaosu. Božské propojené vědomí. A člověk ve své vzpírající se, sebestředné individualitě má tak nanejvýš potenciál ji protnout. Přesto však je to kolmice propojující podsvětí s vesmírem. Sémantická zkratka schopná vytvářet časoprostorové bubliny skrze symboly a metafory, básnění a snění.

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

2.2.2. Trable během stávání se

Má nejistota co dělat je stále aktuální. Stále příliš přítomně cítím kontrast člověka v krajině. Vnímám jisté proměny ve svém vnímání a uvažuji, zda-li jde o oboustrannou proměnu. A pakliže ano, je vůbec možné, aby šlo o symbiotický vztah? Úzkostně přemýšlím a kalkuluji: Jak moc měřitelný bude efekt mé "transformace"? Je poměrný s mou spotřebou jídla, vody, elektřiny, benzínu, peněz...? Kolik tříděného a netříděného odpadu vyprodukuji? Jak efektivní je můj poměr cena/výkon? Kvalitativně? Kvantitativně? ...Stále lidská logika, lidské nazírání... Obecně vzato jen zašlapávám flóru, která tady v rámci rekultivace tak složitě semení, koření, vyrůstá... Rekultivace - možná to je ono... Jak dlouho se budu držet romantické představy člověka/sebe jako civilizačního parazita a ničitele panenské přírody? Koneckonců je díky pastevectví a zemědělství Hádecký kopec proměňován už celá staletí... Avšak paradoxně i těžba v posledních šedesáti letech přispěla k biologické diverzitě prostředí. Odkryla hluboké geologické vrstvy, které změnily chemické složení povrchu a díky uvolněnému draslíku se v lomu v současné době mohou vyskytovat zástupci vzácného druhu flóry, jež by zde v jiném případě neměly šanci přežít²⁶... Vzájemné prorůstání nature-culture v rámci lokální znalosti proměňuje přístup k dichotomii. To, co bylo objektivní se stává subjektivní skrze náš blízký vztah a poznání, a tím se proměňuje i dynamika hodnot ekonomiky a udržitelnosti.

Během úklidu odpadků jsem ze země sebrala jeden větší kus plastového střepu a k mému překvapení se pod ním nacházela mravenčí kolonie. Zčistajasna odhalení, rozprchlí se mravenci pryč. Táhnou své larvy z nenadálých slunečních paprsků do hlubin podzemního mraveniště. V krátké chvíli byla celá scéna prázdná a vyklizená, jako by se nikdy nic nestalo a já na ni zírала jako přimrznutá a dost nejistá tím, co si mám myslet nebo dělat. Měla bych ten kousek plastu vrátit zpátky na místo odkud jsem ho vzala? Nebo bych ho měla vyhodit, když už jsem ho jednou zvedla? Přesvědčená o svém pozitivním vlivu na prostředí, sbírám odpad, ale vypadá to, že z ne-lidské perspektivy už slouží jiným účelům, které jsem ze svého úhlu pohledu zatím nebyla schopna rozpoznat.

²⁵EAGLE FEATHER, Ken, *Toltécká Stezka*, Praha, Volvox Globator 2006, str. 169.

²⁶TICHÝ, Lubomír, *Rekultivace blízké přírodě*, Brno, Pozemkový spolek Hády 2005, str. 13.

2.2.3. Rekvie za kámen

Každý den jsem znova a znova svědkem velice pomalého procesu proměny planiny skrze působení přírodních elementů. A paradoxně kámen, který z naší lidské perspektivy vnímáme jako princip stability, se v této časovosti stává tím nejvíce proměnným a já na vlastní oči můžu pozorovat, jak ho postupně jednotlivé elementy proměňují v prach. Jednotlivé geologické vrstvy, které se zde na sebe kupí v pevném semknutí od dob prahor, (tedy od období předcházející prvohory!)²⁷, byly lidským zásahem rozdraceny během třiceti let! To, co se zdálo být nejpevnější homogenní pevnou skálou bylo narušeno, rozbito a vytěženo. Zůstaly zde jen kusy geologického masa v otevřené tržné ráně, která se už nikdy plně nezacelí. A na tento obnažený kámen denně působí ostré slunce, které jej vysouší a popraskává. Do těchto spár se pak dostává ostrý vítr a narušuje struktury ještě hlouběji. A déšť, který ve své mírné podobě působí pro zemi blahodárně, viděla jsem tu zuřit tak divoce, že pro zvuky nekonečna těžkých a ostrých kapek zanikalo i hromobití. Sloupce vody drtily již tak nestabilní skalní povrch a proměňovaly jej v řečiště. Během dne stačilo jen zavřít oči a zaposlouchat se, jak se všude kolem kámen drolí v prach, a vidět jak se pod kamennou stěnou hromadí jeho polokružlovité sloupce jako slzy. A ani já se jaksí neubráním smutku. S vědomím veškerých běsů a zla na planetě, zabíjení, mrzačení, násilnictví, brečím tu nad drolícím se šutrem a cítím zvláštní pokoru, jak tu tak čelím procesu, který tu probíhá po miliony let.

Plačka, co sedí na dně toho odpadního, zbytkového, neužitečného, poté, co byl vzácný hnís člověkem vypučen, vydolován, vyrván... Svou přítomností možná napomáhám redefinovat tento prostor, znovu jej zplnohodnotnit. Ve vztahu s tímto nelidským je to má role v posthumanistické partii. Možná právě proto, že tu jen sleduji, že tu jen jsem, spolu s ostatními navátými zrny. Jak ony, tak i já jaksí klíčím ve své konkrétní druhové potřebě... Beautiful nature-culture! Existuji a vnímám v rámci, přispívám svým vědomím a bytím maličký kousek tomuto multidimenzionálnímu organismu. Post-romantika. Já ztělesňuji to a ono se to ztělesňuje skrze mě. Ztělesňujeme. Do jakých vrstev a horizontů mám potenciál dohlédnout? Toto je bardská píseň 21. století! Pokračuji v žalozpěvech (a my všechny pokračujeme a my všichni pokračujeme), znovu a znovu obnovujeme mytologické kouzlo a nadčasovou pravdu v kráse. Ožívujeme dionýský princip v apolinské aktuální problematice. Toto je můj manifest, manifest plačky.

Dokumentační brožura 39 dní na planině

2.2.4. Stalker

Ty jsi roztrhání ještě nezažil. Máš být rozkotán a rozpárán na cáry a rozptýlen po všech větrech. Lidé se chystají na večeri s tebou. Co ze mne potom zbude? Nic než tvůj stín. Budeš vodním tokem, jež se rozlévá po zemích. Hledá všechna údolí a směřuje do hlubiny.²⁸

Carl Gustav Jung, *Červená kniha*

Má diplomová práce, mé dílo nevzniká z genia vnitřní inspirace umělce, ani ovládnutím výtvarných prostředků, kdy je koncept materializován schopnostmi a řemeslností. Spíše jaksí submisivně jsem sama proměňována, nechávám prostředí, aby měnilo mě, jsem umělec ve své prepozici... Jsem vytvářena skrze svou tělesnost, která ovšem překračuje tělo. Jsem vytvářena až k okraji svého smyslového vnímání. Vytváří se nové dispozice, toho, co by mohlo být, ale které jsou ale nutně limitovány mnou samotnou. Příliš často zde zjišťuji, nakolik mě brzdí pouze a jen má hlava! A tak už tomu asi opravdu bude tak: netvořím, ale odstraňuji! Naštěstí to vypadá, že mé smysly jsou již posnuty. Že jsem přece jen trochu zdivočela i přes veškerou svou kritickou zpátečnickost a umanutost. Určitě vnímám intenzivněji než na začátku. Více slyším, více vidím, více cítím, snad jsem více intuitivní?

²⁷ŠUŠOLOVÁ, Jana, *Geologie Hádů u Brna*, Brno, Pozemkový spolek Hády 2017, str. 3.

²⁸JUNG, Carl Gustav, *Červená kniha*, Praha, Portál 2013, str. 507.

Hády jako zrcadlo a tahle planina jako jedna velká plošina (platforma?). Zůstane mi tak vzdálenou, jak já budu odcizená. Otevře se pouze a jen natolik, nakolik se otevřu já. Stane se magickou až tam, kam já sama ve svém vnímání dosáhnu, a přesto zůstane úplně stejnou, bude přesně tím, čím je. Je to vlastně trochu jako se čtením tarotu... Svým (ne)děláním a mezidruhovým setkáváním se, je mi zrcadleno, ale i proměňováno mé vlastní vnitřní rozpoložení. ... Už se to blíží. Už se to moje úporné bytí tady stává absurdním. Musím se zlomit, musím se úplně odevzdat. Nevím ale, jestli se mi to doopravdy podaří, jsem koneckonců dobrá samolháčka. Utěšuji se alespoň tím, že vím, že toto vykoupení není za odměnu a že když nepřijde proměna, budu alespoň nucena snášet sebe sama. Ale přijde to, cítím to. Je asi přirozené, že si vůči prostředí vytvářím rezistenci, ale až bude to napětí nesnesitelné, uvolní se to. Karta č. 16: Bortící se věž v bouři. Přišla jsem v roli výzkumnice, antropoložky svého vlastního nitra, která skrze své intenzivní prožívání snad dosáhne zkušenosti přechodového rituálu. Ale tento prostor mi nemůže dát více, pokud nepokořím sama sebe. Protože koneckonců, o co tady *doopravdy* můžu pečovat? Co během svého pobytu zde můžu nejvíce změnit? S touto myšlenkou se znova rozhlížím po krajině kolem sebe a pomalu jí procházím. Dostává rozměry Zóny, nedefinovaného podvědomého prostoru, přes který se jde pohybovat jen s největší obezřetností, přesností a intuicí. Má duše je odhalena jako syrové kusy odtržených kamenů.

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

2.2.5. Křehkost

Buďte čistí ve své mysli jako děcko, když se dívá na měsíc. Ono jej vidí, ale nerozvíjí myšlenku na něj, i když by ho chtělo třeba uchopit. Ono dosud neví, co to je, a ani neví, že to je daleko. A ani vy se nechápejte ničeho, zůstávejte prostí, nerozvíjí, nevinní ve své podstatě.²⁹

Eduard Tomáš, *Pohled z druhého břehu*

Jako bych konečně zpomalila své myšlenky natolik, že stačím sledovat o čem všem (zbytečně a dopředu) přemýšlím a jak se v tom všem pak pochopitelně ztrácím. Jako bych se snad dnes poprvé soustředila na děláni samotné a možnost jeho zkvalitňování. Prohrabat se skrze vlastní emoce, návyky, myšlenky a přizpůsobit se realitě, kterou mi tento prostor nabízí... Neustále neutuchající znovuobjevování. S trochu zvědavosti a hlavně s odvahou dělat nové kroky, ať už působí sebehloupěji. Nejsem přece designová holka! Jsem badatelka! Je lehké pozorovat kámen a popsat co je a co není. Je těžší pozorovat stín kamene a popisovat, co je a co není... Všechno, co vidím či slyším, mi patří... Respektive receptory smyslů náleží mému tělu a zpracovaný impuls náleží mému mozku, mnou tvořené realitě, mé platónské jeskyni. Když ale smyslové vjemy necháme smyslovým receptorům, beze snahy je subjektivně interpretovat a zkušenostně jim porozumět, jde v tom případě o čistě fyzickou akci existující samu o sobě. Objekt zůstává a působí přesně tak, jak je. Nepojmenovaný Hádes, nevyřčený Chaos. A mozek se mezitím může zabývat třeba až samotnou výslednou fyzickou aktivitou. Objevovat nové potenciály, které přicházejí spolu s/bez interpretace.

...Převrací se to. Předtím jsem odtud vědomě či nevědomě v duchu utíkala. Teď mám naopak pocit, jako bych se proviňovala každou chvíli, kterou tady nejsem přítomná. Začínám si zvykat na vítr, který se dotýká každého jednotlivého lístku na okolních stromech a sjednocuje ten zvuk a pohyb v mém vědomí na jakousi přítomnou konstantu, která horizontálně protéká kolem mě a působí tak podobně jako šumění moře. Cítíš to, vnímáš to někde za tebou, za svým levým uchem, ale otočit se nemůžeš... Všechny mé smysly jsou v jakémsi liminálním stavu. Přijímají, ale nedefinují. Moje realita, vnímání sama sebe už dávno neobsahuje jen mé tělo. Všechny ty okolní vlivy, jež mě omývají, jsou mojí nedílnou součástí. Vnímám sebe jako tělo v kontextu, prvek v obrazu environmentu. Menstruace dává vědět o svém příchodu a polobdělá mysl v rozcitlivělé křehké tělesné stránce s nadcházejícím ránem neodchází, zůstává jaksí otupělá. Oslabena, méně jsem a více se stávám. Ztrácím svou intelektuální a fyzickou dominanci a (konečně) nechávám věci volně se dít, včetně sebe samotné. Bezúčelně se procházím. Prohlížím si okolí a jeho náhodné detaily, ale není v tom myšlenka ani emoce. Je to spíše pohled zvědavého dítěte, které vidí, avšak nepojmenovává. Jeho vnímání objektu a účelovosti je nezaostřené. Ve své podvědomé realitě to nechává působit na své bytí a zapisuje do paměťových stop. A tak znovu objevuji ztracený čas, svých dětských zkušeností a schopností, které mi zde mohou být převelice nápomocny v postupném přetváření reality.

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

²⁹TOMÁŠ, Eduard, *Pohled z druhého břehu*, Praha, Avatar 2000, str 86.

2.2.6. Odevzdanost

Nejsi tu Ty a nejsem tu já, a přec Tě tolik mám, že zhaslo přání poslední; bych obětí Tvé ještě vnímala. V naprosté jistotě, že vždy tak tomu bylo, na Počátku a po všechny Věky Věků.³⁰

Míla Tomášová, *Probuzení*

Sedím tu a čelím entitě. Sedím tu úplně malá, vystavená a zmocňuje se mě to. Promlouvá to skrze mě. Sedím tu a vyrůstám z celku úplně stejně jako všechny ty rostlinky kolem mě. Jsme jen chloupky na povrchu. Ztělesňuje se to skrze mě. Sedím a to stačí. Je děláno, je pozorováno. Lehnout si a pozorovat věci kolem - být dělána. To stačí. To je ono! To je všechno!

Vše okolní již plně zůstává v podvědomí. Vnímám to i když spím. Nejsem sama. Moje hlava není sama. Jsem v rámci. To venku je více reálné a existuje více než to uvnitř. Blesky vidím i přes zavřené oči a hromy tak blízko, že to není o zvuku, ale o vibraci. V každém dechu je zvuk, v každém dechu je dotek. Cítím vibrující zemi pode mnou. Asi spíše v polospánku docházím k názoru, že půda je nabíjena čerstvou energií a že je to něco velmi prospěšného. Vše je prosyceno... Země, moje tělo, materia prima a všechny další vlivy jen jaksi dočasně... Vítr, myšlenky, zvuky, pocity dotváří dichotomii vzájemného působení bytí a nebytí. To, že uhodí blesk a umřu. Toho jediného bych se jako lidská bytost měla bát. Přes den pak takové spalující horko, že nemohu nic než ležet a odpočívat ve stínu. A tak je den velmi podobný noci a alfa vlny naskakují samy od sebe... Jen zůstat v přítomnosti, avšak ne v bdělosti. Zůstat v rovnováze, nepadat ani k myšlenkám ani ke snům... Vše probíhá velmi nenuceně, nezaostřeně, beze snahy tvořit vnitřní konstrukty. Naopak, rozpadám se, protože jsem v prostředí, které mi umožňuje být zranitelnou a tvarovatelnou. Už ani nemám konkrétní úkoly. Spíše jen tak přirozeně prodlužuji vnímání, dokud se to samo netransformuje do něčeho jiného... Zmizí zmenšující se letadlo v modři a nebo nakonec zaletí za horizont? Která větev a který lístek dosáhne úplně nejdále ze všech, když zafouká? Díváme se, pozorují a uvědomuji si, že ze svého pohledu úplně vynechávám kus své špinavé pořezané nohy. Jenže ona tam je a pravděpodobně vždycky byla! Tak jaktože jsem jí do pohledu nikdy nezařadila? Dívám se ještě pozorněji a objevuji i své řasy, špičku nosu a okraj líc...

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

EPILOG

Po včerejším dešti na planině vznikla čtyři nová jezírka a v nich se usídlila jedna kachna a jedna žába. Kvákají a kdákají, dávají najevo svou přítomnost. Jsou to mí nástupci, noví rezidenti tohoto mezidruhového společenství.

Dokumentační brožura *39 dní na planině*

Vzhledem k tomu, že koncept mého rezidenčního pobytu na Hádech vznikal, vyvíjel se a připravoval několik let, stal se v mém osobním životě důležitým mezníkem. Dala jsem mu takovou pozornost, že získal sílu transformace přechodového rituálu. Vytvořila jsem si nepřímou spojnicí s tradicí probíhající napříč časoprostorem kulturních společností a přímou spojnicí se zkušeností mladými lidmi, kteří stejně jako já na čas odešli do ústraní. Skrze nepevný liminální stav mého těla i myslí jsem se mohla napojit na sdílenou zkušenost *kolektivního nevědomí*³¹ a znovu ji zpřítomnit. Přestože samotný princip rituálu stojí na vnější formě a vnitřní struktuře, na lokální úrovni se vždy proměňuje "v reakci na individuální potřeby"³². Je potřeba aktualizovat formální zkonstatělost ritu a využít jeho záměry ve shodě s kritickým prizmatem 21. století. Proto vnímám přechodový rituál jako vhodný a aplikovatelný nástroj k prozkoumávání problematiky posthumanistické teorie. Fenomenologická tělesná zkušenost zde slouží jako společný průsečík a platforma pro výzkum.

³⁰TOMÁŠ, Eduard, *Pohled z druhého břehu*, str 80.

³¹JUNG, Carl Gustav, *The Structure of the Unconscious*, Svazek 7, New York, Pantheon Books 1953.

³²LIPPARD, Lucy, *Rituál*, Konserva / Na Hudbu, Praha, Respekt č. 11, roč. 1998, str. 11.

V době, kdy dopisuji dokumentační část diplomové práce je to téměř 11 měsíců od začátku mého 39 denního pobytu. Ač byl pro mě *návrat do reality* mnohdy náročnější než období samotné rezidence, přece jen se mi podařilo začlenit se zpět do lidské společnosti a přiměřeně dostávat svým povinnostem. Do určité míry přímé účinky již pominuly a vliv, který přetrvává je spíše esenciální, obsažený v mé nepřenositelné zkušenosti. Avšak tato nepřenositelná zkušenost má konkrétní podobu mé tělesnosti, jež interaguje se svým okolním prostředím. Vnímá jej, reaguje na něj, performuje jej a transformuje.

Tělesnost jako schránka, kryptex.

Uvnitř oscilující liminalita

vyznačující se dionýsovskou nedefinovaností

a potencialitou³³.

Pre-prostor, ve kterém ještě neexistuje materiál,

pouze idea, gesto substancializované hmoty³⁴.

Médium před médiem,

pre-media.

³³NIETZSCHE, Friedrich: *Zrození tragédie z ducha hudby*, Praha, Gryf 1993 str 10.

³⁴BACHELARD, Gaston, *Psychoanalýza ohně*, Praha, Mladá fronta 1994, str. 123.

OBRAZOVÁ ČÁST

39 dní na planině, Dokumentační fotografie, 2021

39 dní na planině, Dokumentační fotografie, 2021

39 dní na planině, Dokumentační fotografie, 2021